

НАНАЙЧА
"КАШФИЁТ"

ДЕҲҚОННИ
АЛЛАШДАН
УЯЛИНГ!

АЙБСИЗЛИК
ПРЕЗУМПЦИЯСИ
ТУЗОҚ

СУДЛАНГАНЛИК ҲОЛАТИ:
У ҚАЧОН ОЛИБ
ТАШЛАНАДИ?

MEZON

Террорчилик фаолиятида иштирок
этаётган шахслар қонун ҳужжатлари-
га мувофиқ жавобгар бўлади.

Шахс террорчилик фаолиятида иш-
тирок этишдан ўз ихтиёри билан қайт-
ган, бу ҳақда тегишли давлат орган-
ларига хабар берган ҳамда оғир
оқибатлар юзага келишининг ва тер-
рорчилар мақсадлари амалга ошири-
лишининг олдини олишга фаол кўмак-
лашган тақдирда, қонун ҳужжатлари-
га мувофиқ жавобгарликдан озод эти-
лиши мумкин.

"ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШ
ТЎҒРИСИДА"ГИ ҚОНУН, 28-МОДДА.

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 7
(314)
2003 йил
18 ФЕВРАЛ
сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ МАЖЛИСИ

17 февраль куни Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йилда республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш йуклари ҳамда 2003 йилда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштиришнинг асосий йўналишларига бағишланган мажлиси бўлди.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов маъруза қилди.

Давлатимиз раҳбари ўтган йилда иқтисодий ислохотларни янада эркинлаштириш, чуқурлаштириш, иқтисодий тартиқдор ва мутаносиб ўстиришни таъминлаш йўли изчил ва аниқ мақсадга йўналтирилган ҳолда амалга оширилганлигини таъкидлади.

Бунинг натижасида 2002 йил мобайнида икки мингга яқин давлат корхонаси ва объектлари мулк шаклини ўзгартирди. Давлатга қарашли корхона ва объектларнинг қатнашган қисми — 1 минг 260 таси тўлиқ хусусий мулкка айланган. Кичик ва ўрта бизнес, хусусий тадбиркорлик етакчи роль ўйнайдиган кўп укладли иқтисодийнинг жадал шаклланиётгани тўғрисида ўтган йилда 38 мингга яқин микрофирма, кичик ва ўрта корхона тўзилиб, уларнинг умумий сони 240 мингга етди.

Хисобот даврида янги ички маҳсулот 4,2 фоизга ортди, саноат маҳсулотлари — 8,5 фоиз, қишлоқ ҳўжалиги маҳсулотлари — 6,1 фоиз, истеъмол товарлари ишлаб чиқариш эса 11,8 фоизга кўпайди. Бошқоқ дон этиштириш бўйича энг юқори кўрсаткичга эришилди — 5 миллион 400 минг тонналик хирмон бунёд этилди.

Иқтисодиётга жалб этилган инвестициялар ҳажми 1 триллион 400 миллион доллардан ортиди. Шундан 650 миллион АҚШ долларидан ортиги хорижий инвестициялардир. Бу соҳада амалга оширилаётган тадбирлар натижасида ўтган йил давомида 56 та ишлаб чиқариш объекти ишга туширилган бўлса, шундан 15 таси йирик корхона ва ишоотлардир.

Иқтисодий нозорат зарар қўриб ишлаётган корхоналарни молиявий соғломлаштириш, таркибий ўзгартириш ва тугатиш чора-тадбирларни таъминлашда. Жумладан, йил давомида 304 корхона зарар қўриб ишлаш ҳолатидан чиқарилиб, 154 корхона бўйича турли банкротлик жараёнлари бошланди.

Катъий пул-кредит сиёсати ўтказилиши ҳисобига инфляциянинг ўртача ойлик ўсиш суръати 1,6 фоиз даражасигача қамайди, пул массасининг ўсиш суръатлари пасайди. Аҳоли жон бошига янги даромадлар йил давомида 1,4 баробар, реал даромадлар эса 12,6 фоиз ўсди.

Президентимиз йирилганлар этибборини иқтисодий тўрмоқларида ва ижтимоий соҳадаги ҳал этилмаётган, ислохотлар йўлида ҳусул бўлиб турган айрим масалалар ва муаммо-

ларга қаратади. Иқтисодиётнинг аксарият тармоқлари ва соҳаларида ислохотлар чалаярим амалга оширилмоқда. Давлат мулкни хусусийлаштиришда бир томонлама ва юзаки ёндашув ҳоллари учраб турибди. Хусусийлаштириш кўп ҳолларда расмийлик билан ўтказилаётди. Кўпгина корхоналар бозор шароитларига ва талабларига сўзлашқили билан мослашмоқда. Капитал қурилиш ва коммунал хизмат кўрсатиш соҳасида иқтисодий ислохотларни амалга оширишда жиддий нуқсонларга йўл қўйилган.

Мажлисида қишлоқ ҳўжалигидаги ислохотлар ва уларни амалга оширишдаги мавжуд нуқсонларни бартараф этиш, ер, сув, газ ва энергетика ресурсларидан самарали фойдаланиш масалалари атрофида қўриб чиқилди. Мамлакатимиз раҳбари бу жабҳалардаги хато ва камчиликларга батафсил тўхтади.

Ислам Каримов ички бозорни сифатли, аввало, мамлакатимизда ишлаб чиқарилган истеъмол товарлари билан тўлдириш қониксариз таъминланётгани хусусида тўхталар экан, улғурчи ва чакана савдо тизими суст ташкил этилгани, товарларнинг республика бозорларига ноқонуний, контрабанда йўли билан кириб келиши ҳолларига тўла барҳам берилганини танқид қилди.

Мажлисида Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини, "Обод маҳалла йили" ва бошқа давлат дастурларини изчил амалга ошириш, ишчи кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, касб маҳоратини юксалтириш каби масалалар ҳам муҳокама қилинди. Юртбошимиз кадрларни профессионал жиҳатдан ўстириш тизimini яратиш ҳақида сўзлаш асосида ҳодимга лавозим учун эмас, балки малака учун ҳақ тўлаш тизimini яратиш зарурлиги хусусида тўхтади.

Президентимиз ўтган йилда барча жабҳаларда эришилган ютуқлар ягона ва аҳил оила бўлиб яшаётган мамлакатимиз элҳи, ватанпарвар ва фидойий ҳаюмротларимиз меҳнати самараси эканини, бу эса танлаган йўлимиз нечоғли тўғриликдан яна бир бор далолат беришини қайд этди.

Қўрилган масалалар юзасидан Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари, қишлоқ ва сув ҳўжалиги вазири Н.Усупов, Давлат мулкчи қўмитаси раиси М.Ақсаров, "Узашсанот" уюшмаси раиси М.Набиев, Иқтисодий вазирлиги ҳўзуридаги иқтисодий нозорат корхоналари ишлари қўмитаси раиси Г.Саидов ва, Хоразм вилояти ҳўкимси И.Бобоқонов ва Самарқанд вилояти ҳўкимси Ш.Мирзиёев сўзга чиқди.

Мажлисида муҳокама этилган масалалар юзасидан тегишли қарорлар қабул қилинди.

ЎЗА

МУҚАДДАС БУРЧ

Sharh

ЎХУД ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

XXI асрда терроризмга қарши кураш дунё бўйича глобал муаммага айланган. Эътиборли жиҳати шундаки, бу бағога қарши кураш ғоясини биринчилардан бўлиб мамлакатимиз Президенти Ислам Каримов илгари сурди. Юртбошимиз ташаббуси билан бир қатор нуфузли халқаро анжуманларда ушбу масала муҳокама этилди. Халқаро ҳамжамият шундан сўнггина Президентимиз томонидан билдирилган фикрларнинг тўғри эканини эътироф этди. Шунингдек, мамлакатимизда илк бора аср офати — терроризмга қарши курашнинг ҳуқуқий асослари яратилди. "Терроризмга қарши кураш тўғрисида"ги Қонуннинг қабул қилиниши билан қандай ташкилотлар террорчилик ташкилоти деб топилиши, уларни тугатиш асослари, давлат идораларининг терроризмга қарши кураш соҳасидаги ваколатлари, террорчиликка қарши операциянинг ўтказилиши, террорчилик ҳаракати оқибатида етказилган зарарни қоплаш ва жабрланган шахсларнинг ижтимоий реабилитацияси, терроризмга қарши курашда иштирок этаётган шахсларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий ҳимояси, террорчилик фаолиятида иштирок этганлик ҳамда терроризмга қарши кураш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик масалалари ҳуқуқий тартибга солинди. Мазкур қонуннинг мақсади терроризмга қарши кураш соҳасидаги муносабатларни тартибга солиш, жамият ва давлатнинг терроризмдан хавфсизлигини таъминлаш, давлатнинг суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини ҳимоя қилиш, фуқаролар тинчлиги ва миллий тўвлиқни сақлашдан иборат. Шунингдек, қўрунда террорчиликка оид терминларга ҳам ҳуқуқий шарҳ берилган. Унда айтилишича, терроризм тушунчаси сиёсий, диний, мафрувий ва бошқа мақсадларга эришиш учун шахснинг ҳаёти, соғлиғига хавф туғдирувчи, мол-мулк ва бошқа моддий объектларнинг йўқ қилиниши ва шикастлан-тирилиши ҳавфини келтириб чиқарувчи ҳамда давлатни, халқаро ташкилотни, жисмоний ёки юридик шахсни бирон-бир ҳаракатлар содир этишига ёки содир этишдан тийилишига мажбур қилишга, халқаро муносабатларни мураккаблаштиришга, давлатнинг суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини бузишга, хавфсизлигига путур етказишга, қурол-можаролар қилишига, аҳолини қўриқтиришга, ижтимоий-сиёсий вазиетини издан чиқаришга қаратилган ҳаракатларни қамраб олади.

Қонун асосида террорчилик фаолиятининг олдини олиш давлат идоралари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идоралари ҳамда жамоат бирлашмалари, шунингдек, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар томонидан сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, ҳуқуқий ва бошқа профилактик чоралар мажмуини ўтказиш орқали амалга оширилади. Бундан ташқари, қонун терроризмни тарғиб қилишни, террорчилик гуруҳлари ва ташкилотларини тузиш ҳамда уларнинг фаолият кўрсатишини, террорчилик фаолиятига дахлдор юридик шахслар, уларнинг бўлинмалари ва ваколат-хоналарини акредитация қилиши, рўйхатдан ўтказиш ва уларнинг фаолият кўрсатишини, террорчилик фаолиятига дахлдор чет эл фуқаролари ҳамда фуқаролар бўлмаган шахсларнинг мамлакатимиз ҳудудидаги қиришини, тайёрланаётган ёки содир этилган террорчилик ҳаракатларига оид маълумотлар ва фактларни яширишни таъқиқлади.

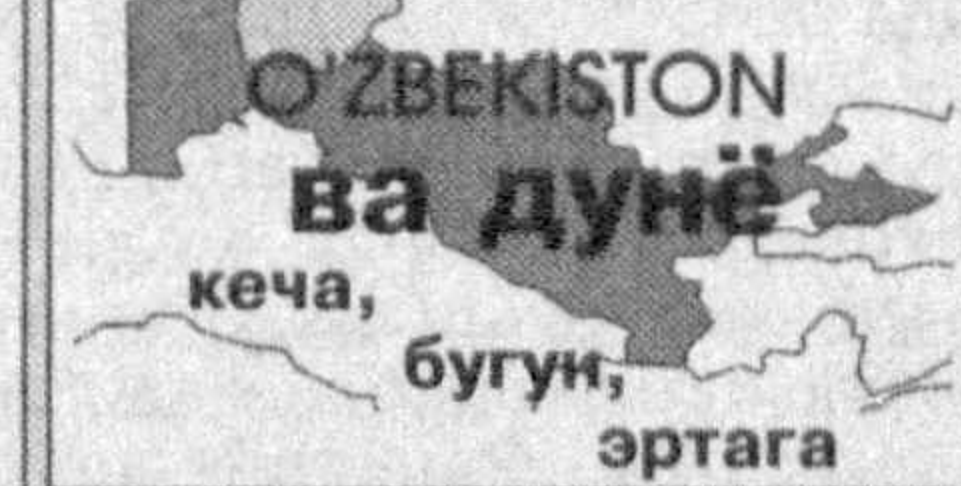

Террорчилик ҳаракати таҳдиди бўлган пайтда террорчиликка қарши операцияга раҳбарлик қилиш ва уни бошқариш муҳофа ва хавфсизлигини таъминловчи тегишли тузилмалар зиммасига юкланади. Террорчилик ҳаракатининг хусуси-рига қараб жисмоний шахслар ҳаёти ва соғлиғини, моддий бой-ликларни сақлаш, гаровда ушлаб турилган шахсларни озод этиш, шунингдек, куч ишлатмасдан террорчилик ҳаракатига чек қўйиш имко-ниятини ўрганиш мақсадида тер-рорчилар билан музокаралар ўт-казилиши мумкин. Террорчиликка қарши операция ўтказиш раҳбари томонидан махсус ваколат берил-ган шахслар террорчилар билан музокаралар олиб боришига ҳу-қуқ эга бўлади. Агар террорчилар билан музокаралар ўтказиш нати-жасида улар террорчилик ҳаракатини тўхтатишга рози бўлмаса ва музо-каралардан қўзланган мақсадга эришиш мумкин бўлмаса ҳамда жисмоний шахслар ҳаёти ва соғ-лиғига аниқ таҳдид сақланиб турган бўлса, террорчиларни зарарсизлан-тириш ва йўқ қилиш юзасидан за-рур чоралар қўрилади. Террорчи-ликка қарши операция ўтказиладиган пайтда мазкур операциянинг ўтказиладиган шахсларнинг ҳуқуқий ваколатлари ва йўловчиларнинг кўча ва йўлларда ҳаракатланишини вақ-тинчалик чеклаш ёки таъқиқлаш, транспорт воситаларини, шу жум-ладан, дипломатия ваколатхонала-ри, консуллик муассасалари ва фу-қароларнинг транспорт воситала-рини жўйнинг айрим участкалари-га ва объектларга киритмаслик, фу-қароларни жўйнинг айрим участ-каларидан ва объектлардан чиқари-б юбориш, шунингдек, махсус рухсатномаси бўлмаган транспорт воситаларини шаттака олиб чиқари-б ташлаш чораларини қўриш ва бошқа қонуний ваколатларга эга.

Террорчиликка қарши операция ўтказиладиган ҳудудда оммавий аҳо-лироқ воситалари вақтинчалик фаолиятини жўйлардаги террорчиликка қарши операция ўтказиш раҳ-барлари билан ҳамкорликда амал-га оширилади. Оммавий аҳолироқ воситалари томонидан террорчи-ликка қарши операция ўтказишини махсус техникавий усулларини ҳамда тактикасини очиб берадиган, террорчиликка қарши операция ўтказилишини қўйишга қарши ҳаёти ва соғлиғига хавфни келтириб чи-қарадиган, террорчиликни тарғиб қилишга ёки оқлашга кўмаклаша-диган, террорчиликка қарши опе-рация ўтказиладиган бўлинмалар-нинг ҳодимлари тўғрисидаги, шу-нингдек, уни ўтказишга кўмаклаша-ётган шахслар тўғрисидаги маълум-отларни тарқатишга йўл қўйил-майди.

Террорчилик ҳаракати оқибати-да жабрланган шахсларнинг ижти-моий ҳимоялаш уларни нормал ҳаётий фаолиятга қайтариш мақ-садида ўтказиладиган ҳамда мазкур шахсларга ҳуқуқий ёрдам бериш-дан, уларнинг руҳий, тиббий, кас-бий реабилитациясида, уларни ишга жўйлаштиришдан, зарур ҳол-ларда уларга тузар жўй ва қонун ҳужжатларида назарда тутилган бо-шқа ёрдам беришдан иборат бўла-ди.

Вазирлик АМОНОВ, ҳуқуқшунос

Президентимиз Ислам Каримов Оқсаройда Германия федерал муҳофа вазири Петер Штрукки қабул қилди.

Вазирлар Маҳкамасида "Обод маҳалла йили" дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича Республика комиссиясининг йиғилиши бўлиб ўтди.

Пойтахтимиздаги Бизнес-марказда АҚШнинг Каунтерпарт Интернешнл нодавлат ношжорат ташкилоти дастури бўйича фуқаролар манфаатларини қўллаб-қувватлашга бағишланган конференция бўлиб ўтди.

Ташқи иқтисодий алоқалар агентлигида саво-иқтисодий ҳамкорлик бўйича Ўзбекистон-Хитой ҳукуматларо комиссиясининг навбатдаги мажлиси бўлди.

Олий Мажлисида "Халқаро гуманитар ҳуқуқ: Женева конвенциялари тўплами"нинг тақдирот маросими бўлиб ўтди.

Нукусда ҳўжалик юристуви субъектлар раҳбарлари, ишбилармонлар иштирокида солиқ тизimini янада такомиллаштиришга бағишланган семинар кенгаш ўтказилди.

ЎЗБЕКИСТОН - КОРЕЯ: ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ҚИРРАЛАРИ

Корея Республикаси бугунги кунда тараққий топан давлатлар сирасига кириди. Бундан 55 йил муқаддам Ўзининг мустақил тараққий йўлини танлаган ушбу мамлакатнинг ижтимоий тараққий таҳриба-си бозор иқтисодиётига асосланган демократик жамият қуриш йўлидан бораётган давлатлар учун энг маъқул андозалардан бири бўлиб эҳсан қилиши мумкин. Сир эмаски, мамлакатнинг бундай тараққий даражасига эриш-вида ҳуқуқий ислохотларнинг самараси беқубдир. Бошқача айтганда, Ўзбекистон ва Корея Республикалари ўртасида танлаган йўллар, мақсадга эришиш воситалари, ёндашувлар ва миллий анъаналар борасида уйғун жиҳатлар анчагина.

Корея Республикаси давлат тузилиши нуктаи назардан амалдаги Конституцияга (1987 йилда қабул қилинган) кўра унитар, бошқарув шаклига кўра Президент томонидан бошқариладиган парламентар республикадир. Президент давлат бошлиғи ҳамда ижроия ҳокимияти раҳбари ҳисобланади. Қонунчилик ҳокимияти бир палатали парламент (Миллат мажлиси) томонидан амалга оширилади. Адлия вазирлиги ҳуқуқий мақомига кўра ижроия ҳокимияти таркибига кириди. Шунингдек таъкидлаш жоизки, Адлия вазирлиги мамлакат ҳуқуқий муҳофаза қилувчи тизимининг бош идораси ҳисобланади. Ушбу вазирлик марказий аппаратда иккита асосий бошқарма — режалаштириш ва менежмент

Biz va jahon

Савдо ва тижоратга кўмаклашувчи "Савдогар" акциядорлик тижорат банки Бошқаруви ва Марказий банк Самарқанд вилояти бош бошқармаси мутахассислари томонидан газетанинг 2003 йил 14 январ сонидан чоп этилган "Иштихонча "сйлов" мақола-си ўрганиб чиқилди.

Ўрганиш натижасида фермер ҳўжалиқларининг махсус ракамларига етиштирилган қишлоқ ҳўжалик маҳсулотлари учун бунёқ тариқасида ва яқиний ҳисоб-китоб учун 2002 йил мобайнида келиб тушган маблағлар Молия вазирлиги томонидан тасдиқланган ва Марказий банк билан келишилган тартибларга риоя этилган ҳолда белгиланган йўналишлар бўйича харажат қилинганлиги аниқланди.

Ўрганиш жараёнида фермер ҳўжалиқлари раҳбарлари билан ўтказилган суҳбатлар шунини кўрсатдики, банкининг Иштихон бўлими раҳбар ва мутахассислари томонидан фермер ҳўжалиқлари махсус ҳисоб ракамларига "Давлат эҳтиёжлари учун харид қилинадиган қишлоқ ҳўжалик маҳсулотларининг ҳисоб-китоб жамғармаси"дан келиб тушаётган маблағларнинг

"ИНСОН ВА ҚОНУН"ГА ЖАВОБ БЕРАДИЛАР

ҳаражати белгиланган тартиб бўйича амалга оширилиши тўғрисида фермер ҳўжалиқлари билан етарлича тушунтириш ишлари олиб борилаётганига натижасида ушбу муаммолар юзага келганлиги аниқланди.

Ўрганиш натижасида "Савдогарбанк", Марказий банк Самарқанд вилояти бош бошқармаси вакиллари ва фермерлар иштирокида муҳокама қилинди.

Илгиллида банк мутахассисларига фермер ҳўжалиқлари раҳбарлари билан ҳамкорликда ишлашга, уларга ҳар томонлама амалий ёрдам кўрсатишга, муваққат ҳисоб ракамига келиб тушаётган маблағларнинг сарфланиши бўйича Молия вазирлиги кўрсатмаларини ҳар бир фермер ҳўжалиги раҳбарига тушунтириш ишларини амалга ошириб бориш тўғрисида тегишли кўрсатма ва тавсиялар берилди.

Сурхондарёдаги бир қатор тадбиркорлар вилот ва Термиз шаҳар ҳокимлигининг капитал қурилиш бўлиmlаридан бир пайтлари ўзлари баҳарган ишларининг ҳақини ололмаи овора бўлишмоқда. Шундай тадбиркорлардан бири "Насим" хусусий фирмасининг илмгоҳи қурилишида меҳнат қил-дик. Бироқ уч ой давомида бажар-ган 690 миң сўмлик ишимизнинг ҳақини ханузгача ологанимиз йўқ. Утган йилнинг охири ойда бир неча бор ушбу қурилиш ташкило-тига бордим. Хатто корхона бош ҳисобчиси Абдурахмат Эшонқулов содир этилганини аниқлашди. На-тижада корхона раҳбари алмашди. Энди бўғи нима бўлишини ҳеч ким билмайди.

Сурхондарёдаги бир қатор тадбиркорлар вилот ва Термиз шаҳар ҳокимлигининг капитал қурилиш бўлиmlаридан бир пайтлари ўзлари баҳарган ишларининг ҳақини ололмаи овора бўлишмоқда. Шундай тадбиркорлардан бири "Насим" хусусий фирмасининг илмгоҳи қурилишида меҳнат қил-дик. Бироқ уч ой давомида бажар-ган 690 миң сўмлик ишимизнинг ҳақини ханузгача ологанимиз йўқ. Утган йилнинг охири ойда бир неча бор ушбу қурилиш ташкило-тига бордим. Хатто корхона бош ҳисобчиси Абдурахмат Эшонқулов содир этилганини аниқлашди. На-тижада корхона раҳбари алмашди. Энди бўғи нима бўлишини ҳеч ким билмайди.

ТУГАМАЁТГАН ВАЪДА

ёки ўз маблағларини ололмаи овора бўлаётган тадбиркорлар қиссаси

(Давони иккинчи бетда)

ЎЗБЕКИСТОН - КОРЕЯ: ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ҚИРРАЛАРИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

1999 йилнинг 5 октябрида "Ўзбекистон Республикаси билан Корея Республикаси Адлия вазирликлари ўртасида ўзаро ҳамкорлик қилиш тўғрисида" ҳамда "Ўзбекистон Республикаси билан Корея Республикаси Адлия вазирликлари ўртасида ўзаро ҳуқуқий ахборот алмашиш тўғрисида"ги халқаро шартномаларнинг имзоланиши билан ҳуқуқий соҳада ҳамкорлик қилиш ишларига асос солинган эди. Ҳуқуқий ислохотлар соҳасида бевосита давлатларaro шартномаларнинг имзоланиши муносабати билан бу борадаги ҳамкорликлар кўлами янада кенгайтирилди.

Гап шундаки, яқинда Корея Республикаси Адлия вазирлиги делегацияси мамлакатимизга расмий таширф буюрди. Кореялик меҳмон ўз ташири давомида Ўзбекистон Республикасининг Адлия вазирлиги, Республика Бош прокуратураси ҳамда Ички ишлар вазирлигида бўлиб, мамлакатимизда амалга оширилаётган ҳуқуқий ислохотлар жараёни билан ақиндан танишди. Учрашувларда бу борада олиб борилаётган ишлар кўлами ҳамда ўзаро ҳамкорликнинг истиқболлари ҳақида фикр-мулоҳазалар билдирилди. Мулоқотлар жараёнида ҳуқуқий ислохотларни чуқурлаштириш борасида бир-бирининг тажрибасини янада бойитишда ва тўлдиришда ҳамкорликнинг алоҳида таъкидланди. Энг муҳими, бу борадаги ўзаро ҳамкорликни янада кенгайтириш ва мустақамлашга қаратилган битимлар имзоланди. Бу ўринда "Ўзбекистон Республикаси билан Корея Республикаси ўртасида ҳуқуқий ахборот алмашиш тўғрисида"ги шартномалар имзоланганини алоҳида таъкидлаш жоиз.

Авалло, жиний ишлар бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам тўғрисида шартнома ҳақида мулоҳаза юритасан. Ушбу ҳужжат жиний ишлар бўйича ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам кўрсатиш орқали жинийликнинг оғошлантириш, тергов олиб бориш, жиний таъкиб қилиш, жинийнинг олдини олишда тўлган тажрибалардан самарали фойдаланишни назарда tutади.

Томонлар жиний ишлар бўйича тергов олиб бориш, жиний таъкиб қилиш ёки жиний ишлар бўйича суд жараёни амалга оширишда бир-бирига ёрдам берадилар. Маъмур шартнома мазмуни жиний ишлар ҳар қандай жазоланадиган ва сўраётган томон ваколатли маъмурларнинг юридик ҳолатига тушадиган ҳуқуқбузарликка тааллуқли терговни, жиний таъкиб ёки суд жараёни олиб бориш, айнан шу ҳуқуқбузарлик борасида ёрдам сўралади. Ушбу ҳамкорлик доираси солиқ, божхона мажбуриятлари, валюта назорати ёки бошқа молиявий масалалар соҳасидаги ноконун ишларни қамраб олади.

Битимда сўровларни амалга ошириш, ҳужжатларни тақдим этиш, гувоҳликларни олиш, ахборотларни тақдим этиш, жиний фаолият орқали олинган даромадларни аниқлаш жараёнидаги ишларни қамраб олади. Умуман, ушбу ҳужжатда бу борада ўзаро ёрдам кўрсатиш жараёнининг барча қирралари қамраб олинган.

Экстрадиция (ҳуқуқбузар фуқароларни тутиб топшириш) тўғрисидаги шартнома эса икки мамлакат ўртасида жинийликнинг олдини олиш ва баргараф этиш бўйича янада самаралироқ натижаларга эришишни қўзда тутди. Яъни, ҳар бир томон ушбу шартнома талабларига мувофиқ бошқа томонга айблов қўйиш, суд жараёни ёки тутиб топширишни тақозо этидиган ҳуқуқбузарлик учун жазони ўташ мақсадида сўраётган томон талаб қилаётган ишларнинг бошқа томонга тутиб топширишга розилик беради.

Маъмур ҳужжатда ҳуқуқбузар фуқароларни тутиб топшириш шартлари, сўралаётган ҳужжатлар, қўшимча ахборот олиш, вақтинча қўлга олиш тартиби ҳамда ушбу жараён билан бевосита боғлиқ бўлган бошқа ҳуқуқий ҳолатлар ўз ифодасини топган.

Хулоса қилиб айтганда, маъмур шартномаларнинг имзоланиши Ўзбекистон билан Корея Республикаси ўртасида давом этиб келаётган кенг кўламли алоқалар ва ҳамкорликни янги бир босқичга қўтаришга хизмат қилади.

Мурод ҲАКИМОВ, Адлия вазирлигининг маъмурият ходими

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Ахир, уларнинг айби меҳнат қилганидими? 690 минг сўмлик маблағ ушбу хусусий фирма учун қаттагина сармома эканлигини нахотки вилоят ҳокимлиги капитал қурилиши бўлимидаги раҳбарлар тушунишмаси? Яхши тушунишди, аммо қорни туқининг қорни оч билан нима иши бор деганларидек, уларнинг кабинетларида ҳамма нарса жойида.

— 2001 йил сентябр ойда тузилган шартномага мувофиқ Термиз туманидаги Учқўзил коллежи биноси қурилишида бажарган ишимиз учун туланиши керак бўлган 274 минг 479

сўнг Нурали Норовга судга мурожаат қилишни маслаҳат бердик. Бу тақлимизга у шундай деб жавоб берди: — Буни ўзим ҳам билман. Сурхондарёдаги капитал қурилиш бошқармаси деган ташкилотга суднинг қарори ҳам қор қилмади. Чунки бошқармада маблағнинг ўзи йўқ. Бу ерда раҳбарлар тез-тез алмашади, бироқ тадбиркорлар йиллаб ўз ҳақини ололмади. Сиз айтгандек, судга даъво ариза киритиб, ҳал қилув қарори чиқарганда ҳам бир нарса ўзгаришига кўзим етмайди. Чунки бунинг гувоҳи бўлиб турибман...

Ҳақиқатдан ҳам, судлар томонидан чиқарилган ҳал қилувчи қарорларнинг бажарилмай қозғода қолиб кетаётган

асосий қарз, 3000573 сўмлик устам — жами 9001719 сўм ундирилмаган бўлди.

Ушбу бундан қим фойда кўрди, қим зарар? Хусусий фирма бажарган ишининг ҳақини ололмади сарсон бўлди, асаблари бузилди. Вақоланки, бу маблағни вақтида олганда тадбиркор уни айланттириб, яна шунча пул ишлаб олиши мумкин эди. Капитал қурилиш бошқармаси-чи? Тулаш лозим бўлган пулни тадбиркорга туламай, суддан кейин яна қўшимча 3 миллион сўмни тулашга мажбур бўлди. Нима, бошқарманинг ортингча пули қўлми? Ҳа, деб судланаверса, жарима тулаверса, ҳаммени бўшаб қолмайдими? Бу каби саволларга ҳозирча жавоб йўқ. Лекин

дан ўтган йилнинг апрел ойда вилоят ҳўжалик сўмнинг ҳал қилув қарорига асосан 2.026.500 сўм ундириб берилди.

Термиз шаҳридаги "Ал-Азхар-Шариф" кўп тармоқли ишлаб чиқариш фирмаси ҳам шаҳар ҳокимлиги капитал қурилиш бошқармаси билан 2000 йилнинг октябр ойда 2/04-сонли шартнома тўғрисида, 2001 йил 1-июннинг фирма томонидан шаҳар капитал қурилиш бошқармасига 7859960 сўмлик қурилиш ишлари бажарилган. Фирма бир қисм маблағни олган бўлса-да, 2002 йил давомида жами 8 миллион 661.160 сўм қарзини ололмагани учун судга даъво ариза киритди. Суд шаҳар капитал қурилиш

ТУГАМАЁТГАН ВАЪДА

ёки ўз маблағларини ололмаётган овора бўлаётган тадбиркорлар қиссаси

сўмлик маблағни ҳам бир ярим йилдан бери ололмади сарсонми, — дея яна дарди хасрат қилди "Насим" хусусий фирмасининг бошлиғи Нурали Норов.

— Нега тулашмайди? — сўраймиз фирма бошлиғидан. — "Сурхондарётаъмирқурилиш" хиссадорлик жамиятининг раиси Алижон Чўтбоев хузурига боравериб, чарчамди. У киши ҳам ўтган йилнинг 21 ноябр кунини қўлимга қарзни 2002 йил 20 декабр кунигача тулашмай, деган тилхат тутказди. Мана, эски йил ҳам, янги си ҳам ўтди. Аммо бажарган ишимнинг пулини ололмади овораман.

Маъмур масала юзасидан "Сурхондарётаъмирқурилиш" қорхонаси раҳбари Алижон Чўтбоев хузурига бўлди.

— Бизнинг ташкилотдан ҳам миллионлаб қарз бўлганлар бор. Афсуски, улардан қарзни ололмаганми. Капитал қурилиш бошқармасидан эса умид йўқ. Маблағ тушди дегунча "Насим" хусусий фирмаси билан ҳисоб-китоб қиламиз, — дея даъво берди А. Чўтбоев.

ҳолатлар ҳам йўқ эмас.

Бойсун туманидаги "Ҳамкор" хусусий фирмаси 2000 йилнинг 18 октябрда Сурхондарё вилоят ҳокимлиги капитал қурилиш бошқармаси билан қурилиш ва монтаж ишларини бажариш учун капитал қурилишга оид пудрат шартномасини тўзган. Ушбу шартномага мувофиқ "Ҳамкор" хусусий фирмаси 2000 йилнинг октябр, ноябр, декабр ойларида 33 миллион 29 минг 826 сўмлик қурилиш-монтаж ишларини бажарган. Вилоят капитал қурилиш бошқармаси "Ҳамкор" хусусий фирмасига бажарилган ишлар учун 18.200.000 сўм тулган ҳамда 8.828.729 сўмлик қурилиш материалларини берган. Бироқ олган 6 миллион юз минг 146 сўми тулшадан бош тортиб юрди. Фирма бошлиғи М.Каримов бажарилган ишнинг ҳақини олиш учун капитал қурилиш бошқармасига минг бора бош суқди. Бироқ ҳеч қимнинг ҳасратига қулоқ ҳам тутмади.

Вилоят ҳокимлиги капитал қурилиш билан бўлган мижозро охири бориб судга тақалди. Ҳўжалик судининг ҳал қилув қарорига асосан капитал қурилиш бошқармаси ҳисобидан 146 сўм хусусий фирмасига 6.001.146 сўм

капитал қурилиш бошқармаси томонидан тадбиркорларни сарсон қилиш виллоятда оддий ҳолатга айланиб қолган, десак, асло хато эмас. Бунга яна мисоллар келтириш мумкин. Масалан, Денов туманидаги "Ўтқирбек" хусусий фирмаси ҳам вилоят ҳокимлиги капитал қурилиш бошқармаси билан тузилган шартномага кўра, ўтган йилги тумандаги 643-сонли ХМКЖСИ, "Сариосиёқурилиш" хиссадорлик жамияти, "Деновқишлоққурилиш" хиссадорлик жамияти, Шўрчи туманидаги 279-ХМКЖ каби ташкилотларда бажарган иши учун олиши керак бўлган маблағни ололмади сарсон бўлганининг оқибати судлаш билан туғалланди. Ҳўжалик судининг ҳал қилув қарорига асосан "Ўтқирбек" хусусий фирмаси фондасига 15 миллион сўмлик маблағ ундирилди. Ўтган йил давомида вилоят адлия бошқармаси томонидан капитал қурилиш ишларига етказилган зарарларни қоплаш учун 114.381.070 сўмлик 13 та даъво аризалари ҳўжалик судларига киритилди.

Яна бир мисол: Жарқўрган туманидаги "Оққўрғон" масъуллик чекланган жамиятига вилоят ҳокимлиги капитал қурилиш бошқармаси ҳисоби

дан ўтган йилнинг апрел ойда вилоят ҳўжалик сўмнинг ҳал қилув қарорига асосан 2.026.500 сўм ундириб берилди.

Термиз шаҳридаги "Ал-Азхар-Шариф" кўп тармоқли ишлаб чиқариш фирмаси ҳам шаҳар ҳокимлиги капитал қурилиш бошқармаси билан 2000 йилнинг октябр ойда 2/04-сонли шартнома тўғрисида, 2001 йил 1-июннинг фирма томонидан шаҳар капитал қурилиш бошқармасига 7859960 сўмлик қурилиш ишлари бажарилган. Фирма бир қисм маблағни олган бўлса-да, 2002 йил давомида жами 8 миллион 661.160 сўм қарзини ололмагани учун судга даъво ариза киритди. Суд шаҳар капитал қурилиш

Собир ҲАКИМОВ, "Инсон ва қонун" муҳбири

Табиат фусуни

Ил боши деҳқон учун янги режалар фасли бўлибгина қолмай, меҳнат фаолиятининг иқтисодий жиҳатларини тартибга солиш палласи ҳамдир. Пахта, галла ва бошқа маҳсулотлар етиштиришда оилавий пудратчилар, фермерлар хизмат кўрсатувчи кўплаб қорхоналар билан шартнома тузишга киришади.

Конунчиликда галлакорлар шартномавий режадан ортингча етиштирилган маҳсулотига ўзлари эгаллик қилиши белгиланган. Ширкат ҳўжаликлари ва пудратчилар ўртасида тузилаётган шартномаларда бу ҳолат қайд этилиши шарт. Афсуски, кўпчилик ҳолларда деҳқоннинг "нони" ҳисобланган айна шу қоида шартномадан тушириб қолдирилган.

Мисол учун айтадиган бўлсак, Фарғона вилоятидаги "Учқўрғон" ширкат ҳўжалиги ҳамда Наманган вилоятидаги "Янгиобод" ширкат ҳўжалиги томонидан пудратчилар билан тузилган шартномаларда бу қоида "унутиб" қолдирилган. Оқибатда юзлаб кишиларнинг ризқига путур етган, қирқ тонна галла эгаларига берилмаган.

Кейинги пайтда шартномавий муносабатлар жараёнида мажбуриятларини бажара олмаган пудратчиларни асосиз равишда жаримага тортиш ҳоллари ҳам учрамоқда.

— Ўтган йили Шўрчи туманидаги Охунбобоев номидаги ширкат ҳўжалиги томонидан галла етиштириш режа-

Shartnoma majburiyati

ДЕҲҚОННИ
АЛДАШДАН
УЯЛИНГ!

сина бажара олмаган 39 нафар пудратчига 11 миллион сўмдан ортиқ жарималар солинган, — дейди Адлия вазирлиги ҳўжалик юритувчи субъектлар томонидан шартнома мажбуриятлари бажарилишини назорат қилиш бошқармаси бошлиғи Шокир Саидов, — Ҳолбуки, бу пудратчиларнинг кўпчилиги айна ширкат ҳўжаликлари томонидан вақтида ўғит ва бошқа зарур ресурслар етказиб берилмаганлиги сабабли мажбуриятларини бажара олмаган. Шунинг учун бу жараёнга баҳо беришда бир ёқламалikka йўл қўйиб, фақат пудратчини жазолаш ижро доирасига қирмайди.

Жумладан, Яқкабўғ туманидаги У.Мирзаев номидаги ширкат ҳўжалигида олти нафар пудратчи 9,5 миллион, Қарши туманидаги Я.Омонов номидаги ширкат ҳўжалигида ҳам бир неча нафар пудратчи беш миллион сўм жарима билан "суйланган". Шу йўл билан айрим ширкат ҳўжаликлари томонидан галла етиштириш учун қилинган ортингча сарф-харажатлар асосиз равишда пудратчилардан ундирилган.

Айтиш жоизки, мамлакатимизда шартнома муносабатларини жорий қилишдан кўзланган мақсад аввало, оддий меҳнат қилишларининг ҳуқуқий ҳимоялашдир. Ризқ-рўз яратувчи деҳқонларимизнинг

раислар олдида елкасини қисиб, таъзимда юрадиган замонлар ўтмишга айланди. Бугун ишнинг кўзини биладиган, ҳуқуқларини англаган деҳқон ҳеч қимга бўйин эгмайди. Лекин гап ана шу ҳуқуққа бориб тақалганда, пудратчи фермерларимизнинг оқсаши сезилади. Шунинг учун ҳам зикр этилгани каби ҳуқуқбузарликлар содир этилмоқда.

Ўтган йил адлия идоралари ходимлари томонидан икки юз мингга яқин шартнома таҳлилдан ўтказилди. Нотўғри тузилган, асосиз шартлар киритилган шартномалар қайта туздирилиб, қонун талабларига мослаштирилди.

Норгул АБДУРАИМОВА, журналист

НАМАНГАН

Adliya tizimi

АНДИЖОН

Ўтган йил давомида вилоят адлия бошқармаси кичик ва ўрта тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш бўлимига виллоятда тадбиркорлик билан шуғулланувчи шахслардан 136 нафар киши ёзма равишда мурожаат этишди. Адлия бошқармаси мутахассислари 74 нафар тадбиркорга ўз ҳақ-ҳуқуқларини англаб олишда ҳуқуқий маслаҳатлар бердилар. 19 нафар тадбиркор ишонч телефонлари орқали Адлия бошқармасининг мутахассисларидан амалий кўмак олди.

Ўтган йил давомида тадбиркорларнинг манфаатини кўзлаб вилоят судларига 241321232 сўмлик 82 та даъво аризалари киритилди. Шундан 111963964 сўмлик 61 та даъво аризалари тадбиркорлар фондасига қанотлантилди. Судларга киритилган даъво аризалари асосида жавобгар-

ликка тортилган 71 нафар мансабдор шахснинг 39 нафаридан тадбиркорлар фондасига 387475 сўмлик моддий, 2037481 сўмлик маънавий зарар ундирилди.

Шунингдек, вилоят адлия бошқармаси кичик ва ўрта тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва ҳимоя қилиш бўлими орқали тадбиркорларнинг манфаатини кўзлаб туман ҳокимликларига, давлат солиқ инспекциясига ва бошқа ташкилот, ҳўжалик қорхоналарига 50 та тақдимнома юборди.

Бевосита Адлия бошқармасининг тақлифига асосан 10 нафар мансабдор шахс маъмурий жавобгарликка тортилди. 34 нафар мансабдор шахсга интизомий чора қўрилди. Бир нафар шахсга жиний жавобгарликка тортилган бўлса, бир нафар мансабдор шахс эгаллаб турган вазифасидан озод этилди.

2002 йил мобайнида вилоят адлия бошқармасига тадбиркорлик субъектларидан 209 та лийкоят ариза келиб тушган. Ушбу ариза-шикоятлар юзасидан судларга 298 миллион 619 минг 788 сўмлик 98 та моддий ва маънавий зарарлар ундириш ҳақида даъво аризаси ва 81 та тақдимнома ва оғоҳнома киритилди.

Киритилган даъво аризалар юзасидан тадбиркорлик субъектларига 151 миллион 314 минг 673 сўмлик моддий ва маънавий зарарлар, тақдимномалар юзасидан эса 62 миллион 708 минг 813 сўмлик маблағ ундириб берилди.

ИМЗО МАСЪУЛИЯТИ

Пастдарғом туманининг Бешнайман қишлоғида яшовчи Б.Дўстқулов оила аъзолари билан фермер ҳўжалиги тузиб қилишни ният қилди. У зарур ҳужжатларни тайёрлаб, С.Маллаев номидаги (собиқ "Машъал") ширкат ҳўжалиги умумий йўлгилишга мурожаат этишди. Ҳўжалик аъзоларининг 2001 йил 14-мартдаги умумий йўлгилишида "Дўстқулов бобо" фермер ҳўжалигига 10 гектар ер майдони ажратилиши тўғрисида қарор қабул қилинади.

Шундан сўнг барча ҳужжатлар туман ҳокимлигига расмий равишда топширилди. Бироқ фермернинг ушбу ҳужжатлари туман ҳокимиятидаги раҳбарнинг маъсулиятсизлиги оқибатида девонхонада қайд этилмагандан, ер участкалари ажратилишини кўриб чиқувчи комиссиясига топшириб юборилди.

Ушбу масала комиссия томонидан ўрганиб чиқилиб, "Дўстқулов бобо" фермер ҳўжа-

нинг маҳаллий ҳокимият ва бошқарув органларининг тадбиркорлик субъектлари фаолиятига ноконуний аралашувини олдини олиш, тадбиркорлар ва хусусий мулк эгаларининг ҳуқуқ ҳимоясини таъминлаш бўйича ҳамкорликдаги фаолияти" тўғрисидаги қўрсатмага асосан Б.Дўстқуловнинг вилоят адлия бошқармасига фермер ҳўжалиги фаолиятини юритиш учун 10 гектар ер майдони берилмаётганлиги ҳақидаги аризаси ўрганилганда туман ҳокимининг қарорида ҳокимнинг имзоси қалбақлаштирилгани маълум бўлди.

Адлия бошқармаси имзони қалбақлаштиришга уринган туман ҳокимлигининг мутасад-

Sabq

ди ходимларини жиний жавобгарлиги юзасидан ҳужжатларни вилоят прокуратурасига юборган эди. Вилоят прокуратураси томонидан важдар ўз тасдиғини топганлиги боис Пастдарғом туман ҳокимлигининг масъул ходимларига нисбатан Жиний Кодексининг тегишли моддалари билан жиноят иши қўзғатилди.

Хусусийлаштиришга, тадбиркорликка доир амалдаги ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатлар қонунга хилоф равишда қалбақлаштирилишини оқибати ҳеч қачон яхшилик билан тутамайди. Буни фуқароларимиз чўқур англаб етишлари зарур эканини эслатиб ўтиш жоиз деб биламиз.

Ориф ЭЛМУРОВОВ, Самарқанд вилояти

Янгиқўрғон туманидаги "Нанай" ширкат ҳўжалигининг оилавий пудрат бошлиғи Абдулбоқи Шохидов шикоят хати ёзишга мажбур бўлди.

Аризада ёзилишича, оилавий пудрат бошлиғи билан "Нанай" ширкат ҳўжалиги ўртасида 1-сонли шартнома тузилган. Шартномада оилавий пудратчи ҳар гектар ердан 58 центнердан бугдой ҳосили етиштириб бериш мажбуриятини олди. Пудратчининг фидокорига меҳнати туфайли шартномада белгилангандан юқори ҳосил қўлга киритилди. Андиқор айтганда, ҳар бир гектар ердан 80 центнердан бугдой йиғиштириб олиниб, пудратчи А.Шохидов режадан 11,7 тонна ортингча галла етиштиришга эришди. Ҳўжалик ички шартномасига кўра режадан ортингча барча галла А.Шохидовга тегишли эди. Бироқ амалда бунинг тескариси бўлди. Халқимизнинг "ўроқда йўқ, бошқода йўқ, хирмонда ҳозир" деган қадимий маталиги "Нанай" ширкат ҳўжалигининг раҳбар-мутахассислари қаттиқ амал қилишди. Шу сабабли режадан ортингча 11,7 тонна бугдойдан А.Шохидовга 3 тонна бугдой берилди, холос.

Устига устак, ҳўжаликнинг "удабурон" раҳбар-мутахассислари А.Шохидов олиши керак бўлган 1 тонна-ю 107 килограмм бугдойни тегишли ходимларга ажратилди. Қолган 6 тонна 963 килограмм бугдой эса ҳўжаликнинг бугдой етиштириш режасига қўйиб юборилди.

Меҳнат қилган ҳўйиб қолмайди, дейиши "Нанай" ширкат ҳўжалигининг ҳисобчилари пудратчиларга, — ортингча галларнингизнинг пулини "Пахтабанк"нинг туман бўлими ҳисобига ўтказиб

қўйдик. Ҳоқланган пайтингизда эҳтиёжингиз учун олиб ишлагаверасиз.

Ҳақиқатдан ҳам, 6 тонна 963 килограмм бугдойнинг пули ўтган йилнинг 13 март кунини "Пахтабанк"нинг туман бўлимига 41-сонли тўлов топшириқнома билан ўтказиб юборилди. Бу ўринда масала бир қарашда рисоладагидек кўринади. Аммо бир 1 килограмм бугдойнинг ўртача бозор нарҳини ҳисобга олсак, оилавий пудратчи чўв тушганини билиб олиш қийин эмас. Дарвоқе, бир килограмм бугдойнинг бозор нарҳи юз сўм атрофида. Бундан англаш мумкинки, А.Шохидовдан тортиб олинган 6 тонна 963 килограмм бугдойнинг баҳоси 183 минг 375 сўм эмас, балки 696 минг 300 сўмни ташкил этади.

Наманган вилоят адлия бошқармасининг ходимлари маъмур аризини ўрганиш жараёнида яна бир муҳим фактни аниқлашди. 2001 йилда "Нанай" ширкат ҳўжалигига 21 нафар оилавий пудратчи режадан ортингча 183 тонна-ю 749 килограмм бугдой етиштирилган. Бироқ оилавий пудратчиларга бор-йўғи 47 тонна-ю 840 килограмм бугдой натуро ҳолда берилган. Қолган 18 тонна-ю 693 килограмм галла ўроқда йўқ бошқода йўқ — хирмонда ҳозир бўлган кишиларга тарк-

атилган. 135 тонна-ю 909 килограмм бугдой эса ҳўжаликнинг бугдой етиштириш режасига қўйиб юборилган.

— Майли-да, — дея рози бўлишди бугдой пудратчилари, — бери қор, бери қўз. Талашиб-тортишгандан нима фойда. Ундан кўра ўртадаги муросани қочирмаган маъқул.

Таъкидлаш жоизки, бундай муросасозлик "Нанай" ширкат ҳўжалигининг мурасидан аниқ кўл келди. Дарвоқе, "Нанай" ширкат ҳўжалигига галлачилик

ойингача бугдой пудратчилари ўз ҳақларини ололмаган.

"Нанай" ширкат ҳўжалигининг раҳбар-мутахассислари бундай "тажриба"ларни 2002 йилда ҳам анча муваффақиятли давом эттиришди. Ўтган йилда 23 нафар бугдой пудратчиси режадан ортингча 122 тонна-ю 755 килограмм бугдой етиштиришга эришди. Ҳўжаликнинг мутасадди раҳбар-мутахассисларини ўтган йилда тўпланган "тажриба"нинг янги қирраларини ўйлаб топилди. Ҳўжалик пудрат-

чилар режадан ортингча топширган 122 тонна-ю 755 килограмм бугдойдан 20 фоизли ушлама, яъни 24 тонна-ю 552 килограмм бугдойни қонунсиз равишда шартномага асосан, деб ушлаб қолдишди. Кишин-ёзин меҳнат қилган пудратчиларига 33 тонна-ю 81 килограмм бугдой натуро ҳолда берилди. Бундан ташқари, пудратчилар 33 тонна-ю 394 килограмм бугдойга ҳақдор қилинади.

Шу ўринда ҳаволи савол туғилди: ҳўш, бундай иш юритиш "усули" қандай юзасига келди? Гапни индалловсини айтганда, бу "усул" ҳўжалик ички шартномасига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш орқали кашф этилди. Ширкат ҳўжалигининг ҳўқуқшуноси Бахтиёр Иззатиллаевнинг "ихтиро"си натижасида

Айбисизлик презумпцияси тамойилнинг талаби биноан гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчи ўзининг жиноят содир этишида айбдорлиги исботлангунча ва қонуний кучга кирган суд ҳукми билан аниқлангунча қадар айбисиз ҳисобланади. Содда қилиб айтганда, ҳар қандай шахс фақат суднинг қонуний кучга кирган ҳукми билан айбдор деб топилши мумкин. Шу билан бирга ҳуқуқшунос олимлар айбисизлик презумпцияси тамойилига процесс иштирокчисининг субъектив тахминин ёки маънавий исботлаш усули сифатида ёндашганда суд ҳукми қонуний кучга киргандан кейин ҳам амал қилишини эътироф этишади.

Чунки апелляция, назорат ва кассация тартибда иш юриштиш ҳамда янгидан очилган ҳолатлар туфайли қайтадан кўриш босқичларининг мавжудлиги базисда суд қарорларининг ўзгартирилишига олиб келади. Агар айбисизлик презумпцияси тамойилига фақат шу нуқта назардан қарасак ва унинг обьектив хусусиятини рад этсак, ушбу фикр бўйича қўри туровчи суд инстанциялари тартибда ёки ишларни кўриб ҳал қилишда фақат ишдаги далилларга таянибгина шахсни айбисиз деб тахмин қилади. Шунинг учун ҳам қонун биринчи инстанция судининг ҳукмлари қонуний, асосланган ва адолатли бўлиши зарурлигини таъкидлаётган бўлиши.

Ҳукмнинг қонуний бўлиши шундан иборатки, ҳукм ўзининг қонунга таянган ҳолда ишдаги мавжуд далилларга асосланади. Далиллар эса дастлабки терговда олиниб, судда тўлиқ равишда текшириб чиқилган бўлиши лозим. Бундан ташқари, суд ишни жиноят процессуал қонун талабларига асосланган ҳолда қўриб бўлиши ва дастлабки терговда процессуал қонун талаби бузилган ёки бузилмаганлигини аниқлаш керак бўлади. Қонунга зид равишда олинган далилларга тергов олиб боришни ноқонуний, руҳий ва жисмоний куч ишлатиш усуллари қўлланилиб олинган далиллар, шунингдек, жиноят процессуал қонуннинг бошқа меъёрларининг бузилиши натижасида олинган далиллар қиради. Далил қонунга зид равишда олинган деб топилган тақдирда суд ишдаги далиллар йиғиндисидан уни чиқариш тўғрисида қарорни, қонуннинг бузилиши нимадан иборат эканини кўрсатган ҳолда асосланганлиги лозим.

Хуллас, ҳукмнинг асосли бўлиши жиноят иши бўйича йиғилган барча далилларга баҳо бериш, жиноятнинг таркибини чуқур таҳлил қилиб ва уни жиноят Кодексига қайд этилган меъёрга тўғри эканини аниқлаб, шахсни содир этган жиноятига асосан унинг ижтимоий хавфлилигини, айбни юмшатовчи ва эгирлаштирувчи ҳолатларини

ни инобатга олишдан иборат. Жазо ёки бошқа таъсир чораси судланувчи содир этган жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини эътиборга олинган ҳолда тайинланган, айбисиз шахс эса оқланган (реабилитация қилинган) бўлса, ҳукм адолатли деб эътироф этилади.

Шу билан бирга қонунчилик ушбу умумий қоидага қирмайдиган алоҳида ҳолатларни — судловда ҳаттоликлар бўлиши мумкинлигини ҳам назарда тутайди. Ушбу ҳаттоликларни тўғрилаш учун қонунчиликда ишларни апелляция, кассация, назорат тартибда кўриб чиқиш ва янгидан очилган ҳолатлар бўйича ишларни қайтадан кўриш тартиби белгилаб қўйилган. Бу айбисизлик презумпцияси тамойилига ҳукм қонуний кучга киргандан кейин ҳам тикланиши мумкинлигини кўрсатади.

Жиноят ишининг судда кўриб ҳал қилиниши жиноят процессининг асосий босқичи ҳисобланади. Айнан шу жараёнда жиноий ишдаги барча далиллар узили-кесил текширилиб, барча далиллар баҳоланади ва айбланувчи айбдор деб топилди ёки бўлмади айбисиз деб оқланади.

Суд ҳуқуқамаси жараёнида судланувчи ва унинг ҳимоячиси айбловни рад қилиш учун тенг ҳуқуқлардан фойдаланади. Суд ҳуқуқамасининг биринчи босқичида, яъни тайёрлов босқичида суд ишларни ҳар томонлама, тўлиқ кўриб чиқилиши учун зарур ҳаракатларни амалга оширади. Унда судланувчининг шахси ҳақидаги барча маълумотларни аниқлаш, айблов ҳулосасини ўз вақтида олгани, суд таркибига рад этишлар бор-йўқлигини аниқлаш каби масалалар ўз ечимини топиши лозим бўлади.

Яна шунинг қайд этиш жоизки, илтимосномалар тайёрлов босқичида ҳукм бир ҳолат бўлиб, у процесс иштирокчилари томонидан берилди. Илтимосномалар ишда иштирок этувчи шахсларнинг процессдаги фикрларини фидолашнинг мумин процессуал шакли бўлиб ҳисобланади ва ишларни ҳар томонлама ҳамда объектив ҳал қилишга ёрдам беради.

Бундан ташқари айбисизлик презумпцияси тамойилининг таъминлинишида суд ҳуқуқамасида суд тергови бўлганда далиллар оғзаки равишда бевосита текширилади ва иш бўйича ҳақиқат аниқланади. Айнан шу босқичда бир тарафдан давлат айбловини қўллаб-қувватловчи прокурор, иккинчи томондан ҳимоятчи, адвокат билан тортишувчилик тамойилига асосланган процесс вужудга келади. Шунинг учун тортишувчилик тамойили шахс ҳуқуқлари ҳимоясининг мумин қолиши ҳисобланади.

Жиноят процессуал қонунчилик ҳукмининг асосида фақат суд ҳуқуқамасида текширилган далиллар бўлиши зарур. Суд ҳуқуқамаси процесси фақат дастлабки терговдаги далилларга асосланиб қолмайди, балки ўзи ҳам янги далилларни жалб қилиши, муайян ҳолатларни илгари суриши ва текшириши, қўшимча процессуал ҳаракатларни амалга ошириши мумкин. Бу эса суднинг олдида қўйилган ҳаттоликлар ва баъзида инсон ҳуқуқлари, эркинликларини таъминлашлари учун яратилган имкониятдир.

Суд ҳокимияти умуминсоний тамойилларга асосланади, уларга қўри инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати олий қадрият ҳисобланади.

Шундан келиб чиқиб, судлар ҳар иш бўйича қонунчиликни ва фуқароларнинг ҳуқуқларига риоя қилинишини таъминлашлари ҳамда уларнинг ҳар қандай бузилишига зидлик билан муносабат билдиришлари шарт. Барча суд тартибларида шу жумладан, ҳар бир фуқароннинг ҳимоя ҳуқуқига оғишмай амал қилиши лозим. Фуқароларни асосий жиноий жавобгарликка тортиш, ноқонуний ҳибсга олиш ва ҳибсда сақлаш, жисмоний ёки руҳий зуравонлик ишлатишга таҳдид қилиш би-

Huquqiy ma'rifat

лан боғлиқ ҳар бир ҳолат тегишли равишда баҳоланмоғи лозим. Шунинг учун суд ҳуқуқамаси даврида айнан суд-тергов давомида йиғилган далиллар текширилади ва шундан сўнггина далиллар баҳоланиб, айблов ёки оқлов ҳукми чиқарилади. Айнан мана шу ҳукм чиқарилиб, қонуний кучга киргунга қадар жиноят содир қилишда айбланётган шахс айбисиз ҳисобланади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, ҳукмнинг эълон қилиниб, қонуний кучга кириши айбисизлик презумпцияси тамойилини ҳаракатдан тўхтатмайди. Чунки белгиланган мuddат ичида тегишли инстанцияларда шикоят ёки протест берилса, ушбу ҳукм қонуний кучга кирмай, қўри суд томонидан қайтадан кўриб чиқилади.

Амбатта, қўри инстанцияларга шикоят бераётган шахслар ўз шикоятларини бирон-бир ҳолат билан асослайди. Бу ҳолатлар турлича бўлиши мумкин. Мисол учун айбисиз, дастлабки терговда қонун бузилишлари рўй берган, лекин биринчи инстанция суди ушбу ҳолатга эътиборсизлик билан қараб ҳукм чиқарган ва бошқа ҳолатлар. Бу шикоятдаги кўрсатилган ҳолатлар иш билан бирга кўриб чиқилиб, тегишли қарор чиқарилади. Бу эса қўри инстанция ҳам ҳукмларнинг қонуний, асосли ва адолатли ҳал қилинишида мумин аҳамият касб этишини кўрсатади. Зеро, айнан қўри инстанция суди ишни кўриб чиқиб, ҳукми бекор қилиши мумкин. Қўриб турганидек, айбисизлик презумпцияси тамойилининг бу босқичларда ҳам амал қилиши, яъни ҳукм қонуний кучга киргунга қадар шахсни айбисиз деб ҳисоблашни инсон ҳуқуқи ва эркинликларини муҳофаза қилишда мумин аҳамиятга эга.

Чунки қўри инстанция тартибда иш қўрилиб, шахс оқлангани ҳам мумкин. Бу ҳолатни эътибордан четда қолдириш инсон тақдирига бефарқлик ҳисобланади. Биз демократик давлат қурмоқчи эканмиз, бу жағиятда ҳеч бир айбисиз шахс жиноий жазога тортилмаслиги лозим.

Ҳулоса қилиб шунини айтиш жоизки, инсон ҳуқуқи ва манфаатларини ҳимоя қилишда барча процессуал қонунчилик меъёрларига амал қилган ҳолда адолатли ва асосланган ҳукм қилишда ҳам судланганлик айбисизлик презумпцияси тамойилига ҳам таяниши зарур.

Зокиржон БАРНОЕВ, ҳуқуқшунос

Mitt maslahat

СУДЛАНГАНЛИК ҲОЛАТИ: У ҚАЧОН ОЛИБ ТАШЛанаДИ?

Қонунчиликда белгиланган қоидаларга биноан, айрим лавозимларда фаолият кўрсатиш учун шахсини судланган ёки судланмаганлиги мумин аҳамиятга эга. Шунингдек, оила-аъзолари шаъни, фарзандларнинг келгуси ҳаётига ҳам яқин қариндошларнинг бирортасининг судланганлиги ҳолати салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Жазо тайинланган, айблов ҳукми қонуний кучга кирган кундан бошлаб шахс судланган деб ҳисобланади. Суд томонидан жазодан озод қилинган шахс судланмаган деб ҳисобланади. Судланганлик мuddатининг ўтиб кетгани ёки судланганликнинг олиб ташланиши муносабати билан унинг барча ҳуқуқий оқибатлари бекор бўлади. Жазони ўтаган, аммо қонуннинг ўзгарishi билан бундай қилиш жиноят деб ҳисобланмайди тақдирда, шунингдек, содир қилинган жиноят учун тайинланган жазонинг ўтаб бўлиши билан судланганлик ҳолатининг тугаланиши белгиланган бўлса, шахс судланмаган деб ҳисобланади.

Судланганлик ҳолатининг тугаланиши Жиноят Кодексининг 78-моддасида қуйидагича белгиланган:

- а) шартли ҳукм қилинганларга нисбатан - синов мuddати тугаган кундан бошлаб;
- б) ҳизмат бўйича чеklang ёки интисомий қисмга жўнатиш тартибдаги жазоларини ўтаб чиққан;
- в) жарима жазони ижро этилган кундан кейин, шунингдек, муайян ҳуқуқдан маҳрум қилиш ёки ахлоқ тузатиш ишлари жазоси ўталгандан кейин бир йил ўтган;
- г) қамқоқ жазоси ўталгандан кейин икки йил ўтган;
- д) беш йилдан кўп мuddатга озодликдан маҳрум қилиш жазоси ўталгандан кейин тўрт йил ўтган;
- е) беш йилдан ортқ, лекин ўн йилдан кўп бўлмаган мuddатга озодликдан маҳрум қилиш жазоси ўталгандан кейин етти йил ўтган;
- ж) ўн йилдан ортқ, лекин ўн беш йилдан кўп бўлмаган мuddатга озодликдан маҳрум қилиш жазоси ўталгандан кейин ўн йил ўтган.

Бундан ташқари судланганликнинг олиб ташланиши ҳақида ҳам қонунда аниқ қўрсатмалар берилган. Агар шахс озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаб бўлгандан сўнг унга нисбатан маъмурий жазо ёки интисомий таъсир чоралари қўлланилмаган бўлса, жамоат бирлашмаси, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш идораси, жамоа ёки жазони ўтаб чиққан шахсининг ўзи берган илтимосномасига кўра, суд Жиноят Кодексининг 78-моддасида назарда тутилган мuddатларнинг қамиди ярми ўтганидан кейин унинг судланганлигини олиб ташлаши мумкин.

Қонунчиликда 15 йил ва ундан ортқ мuddатга озодликдан маҳрум қилиш жазосини ўтаб чиққан шахслар ҳамда ўта хавфли рецидивистлар, агар улар жазони ўтаб чиққандан кейин 15 йил (ўн беш) мобайнида янги жиноят содир этмас, суд томонидан уларнинг судланганлигини олиб ташлаш мумкинлиги қайд этилган.

Жиноят Кодексининг 13-моддаси, 2-қисмида қилиниши жиноийлигини бекор қиладиган, жазони енгиллаштирадиган ёки шахсининг аҳолини бошқача тарзда яхшилайдиган қонун орқага қайтиш кучига эгалиги, яъни ушбу қонун кучга киргунга қадар тегишли жиноий қилиш содир этган шахсларга, шу жумладан, жазони ўтаётган ёки ўтаб бўлган шахсларга нисбатан, агар улар ҳали судланган ҳисобланса, татбиқ этилиши белгиланган. Қайд қилиб ўтилган асослар мавжуд бўлган тақдирда ҳам судланганлик олиб ташланиши мумкин. Шунингдек, судланганлик авф этиш ёки амнистия акти асосида ҳам олиб ташланади.

Қўриб турибдики, мамлакатимиз қонунчилигида белгиланган бундай қоидалар шахсини судланганлиги келгусида унга, яқинларига, фарзандларига "қора тамба" бўлиб қолмаслиги, шахсининг тузалиб кетиши, жамойи йўлга кириши учун ҳизмат қилади. Бу эса қонунларимизнинг инсонпарварлигини далоятларидир.

Jinoyatga jazo muqarrar

ТҲЗОҚ

СУД ОЧЕРИ

Термизлик Пардаҳол Омонова ҳалол йўл қилиб, фирибгарликни танлади. У олдиндан пухта режалар тузиб, содда ва ишонувчан одамларни фирибгарликка илдириб, уларнинг мол-мулкига қинғир йўллар билан эғалик қилишга киришди. 1998 йилнинг қаҳратон қиш пайтлари эди. Илгаридан таниши бўлиш йирик қорхона раҳбарининг қамқоққа олинганини эшитган Пардаҳол Омонова Денов томон йўл олди. Тижорат билан шугулланган кезларида у қамқоқдаги раҳбар бошлиқ бўлган қорхона билан бир неча бор олди-берди қилган эди. Шу сабабли унинг оиласи билан ҳам танишишга улгурганди.

Фарзандининг бекосдан қамалиб қолиши деновлик Тоштемур акани қаттиқ саросимда солиди. Ота ўғлини қандай йўл билан бўлса-да, қамқондан озод этиш учун роса елиб-югурди. Бундай кезларда бироқ ёрдам бераман деса, киши унга ишониб умид қўзишни тикар экан.

Шу боис у Пардаҳол Омонова ва унинг жиғия Истам Шоймановларнинг ўғлинга жазони қамқондан чиқаришга ёрдам берамиз, деган гап-сўзларига ҳалда ишонди. Улгининг бир пайтлар ўзига кўп ёрдами текканини, шу сабаб ёрдамга тайёрлигини билдирган Пардаҳол Тоштемур аканининг кўнглига кўп солди:

— Нуфузли идораларда ишлайдиган танишларим кўп. Ҳаражатиға чидасангиз, ўғлинга қамқондан чиқариш мумкин...

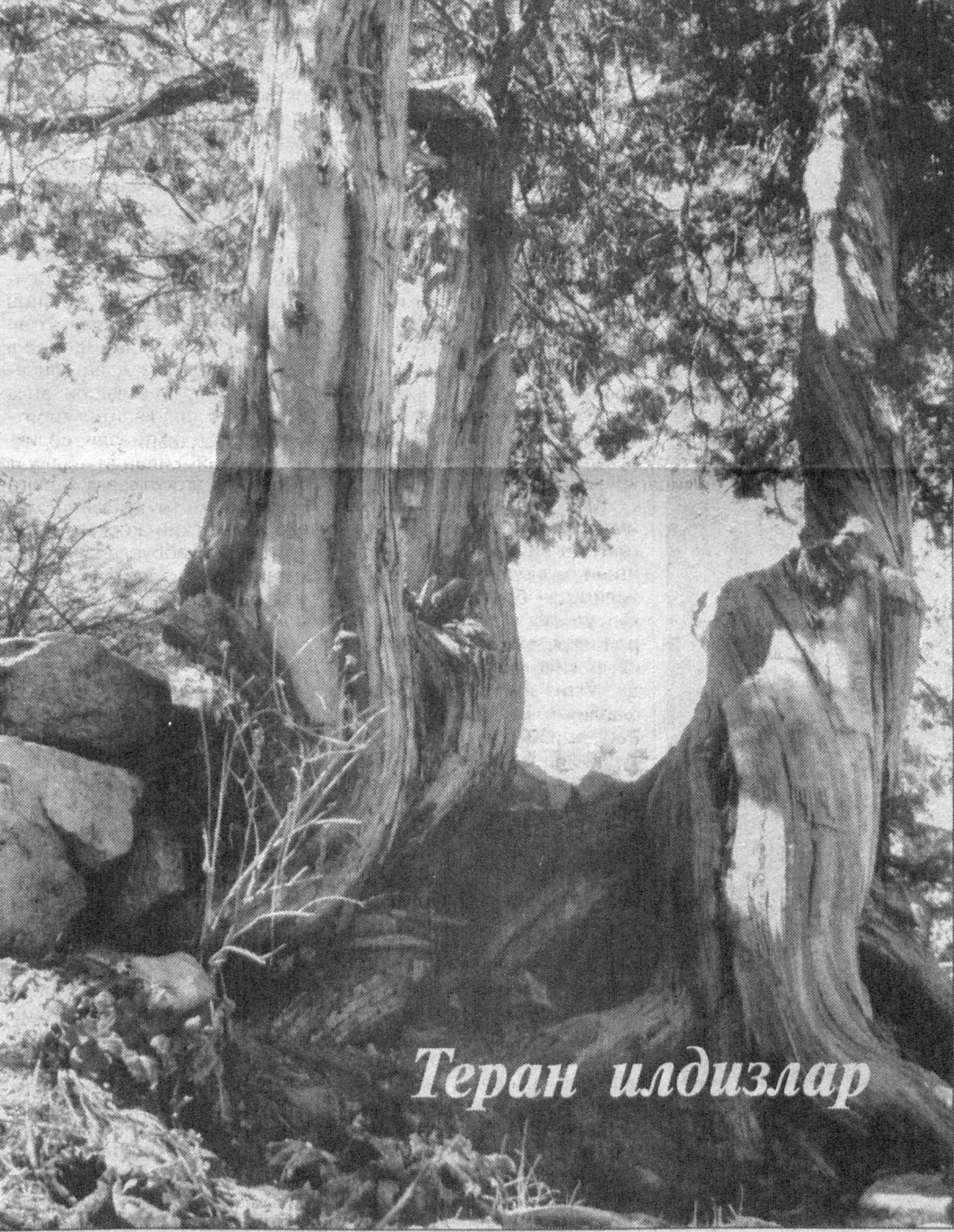
Тоштемур ака ёрдам қилини чўмақчи бўлган "халоскор" аёлнинг бундай гапларидан мумдайд эриб қетди.

— Қанча қорак бўлса, топамиз. Ака-укалари бор. Қолаверса, қариндошлар ҳам қараб турмас. Ҳеч бўлмаса, ўғлиннинг ҳовлисини сотамиз. Фақат ўғлим қамқондан чиқса бас, — дея аёлга жовдираб бокди.

Пардаҳол қаринининг тузоғига илганини сезиб, темирини қизигида босди:

— Ўғлинга жазони кутқариш учун чамаси 30 минг АКШ долларини зарур. Ҳозирча унинг ярмини тоғлиб берасизлар. Қолганини ўзим бир амалламан. Акаҳон қамқондан чиққандан кейин қайтар...

Бундай "муруват"ни эшитиб, Тоштемур ака шоша-пиша 4 минг АКШ долларини Пардаҳолнинг қўлига туққазди. Пардаҳол эса Истам Шойманов билан уни чўнтакка урганча Термизга қайтиб, (Давоми тўртинчи бетда)

Теран илдизлар

Маълумки, жиноятга ҳар доим жазо муқаррар. Лекин жазолашнинг бир қанча турлари мавжуд. Илгари пайтларда жаҳон мамлакатлари қонунчилигида ўлим жазоси кенг қўлланилар эди.

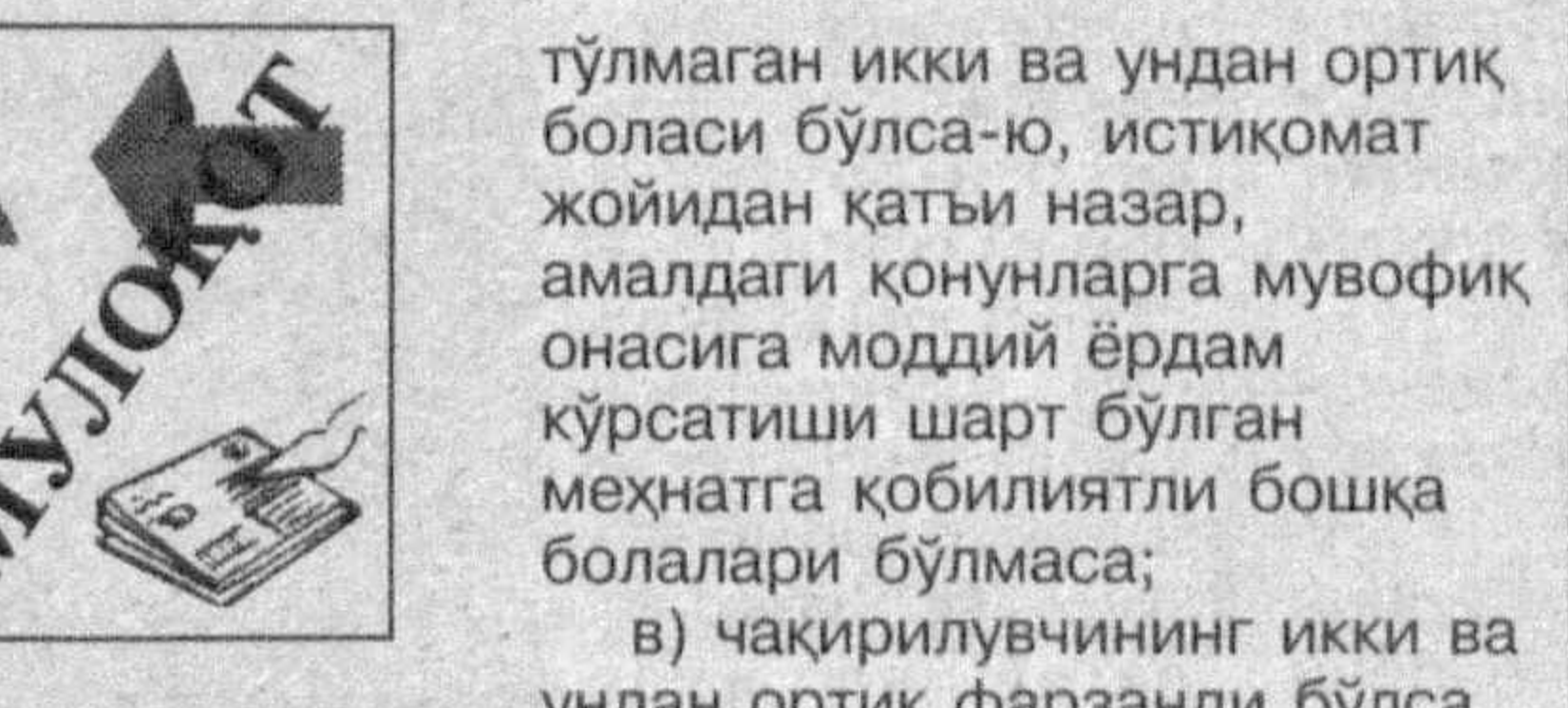
Аммо йиллар ўтган сайин бу ҳол аста-секин қаммайиб бораётганини кузатиш мумкин. "Халқор амнистия" ташкилотининг маълумотларига қараганда, сўнгги ўн йил ичида ҳар йили тахминан битта давлат ўлим жазосини қўллаш бекор қилмоқда. Ҳозирги кунда дунёнинг 52 та давлатида бундай жазо қўлланилмайди. 18 та давлат қонунчилигида эса ушбу жазо чораси ўта хавфли жиноятлар учун қўлланилиши белгиланган. 27 та давлатда бу жазонинг қўлланилиши қонунчиликда белгиланган бўлса-да, ўн йилдан буюн у амалиётга жорий этилгани йўқ.

Шу билан бирга ўлим жазоси дунёдаги юздан ортқ мамлакат қонунчилигида сақланиб қолган. Мазкур давлатлар ҳуқуқшунослари қонунчиликда бундай меъёرنинг мавжуд бўлишини қуйидагича изоқлашади: ўлим жазоси — қонунни бузишга қодир бўлган шахслар учун жиддий қўрқитиш ҳисобланади; ўлим жазоси — жамиятни ҳимоя қилиш воситаси ҳисобланади, бунда жамият жиноятчининг ҳаётиндан маҳрум қилиш орқали фуқароларни қонунга итот этишга ундайди.

Бошқа томондан эса, сўнгги ўттиз йил вақт мобайнида 150 га яқин давлатлар ўлим жазоси қўлланиладиган жиноятлар доирасини кенгайтирди. Масалан, Хитойда 29 та жиноят таркиби учун ўлим жазоси қўлланилиши мумкин. Бундай жиноятлар сирасига порнография, қалбаки арок тайёрлаш каби жиноятлар ҳам киритилган.

САВОЛ БЕРИНГ!

Уни хат ҳамда 136-72-37, 133-84-50 рақамли телефонлар орқали кутамиз.

Укам Нормурод Холиқовнинг (1980 йилда туғилган) оёғи туғма ногирон бўлгани учун 1981 йилда уни Сурхондарё вилоят болалар травматология шифохонасига ётқизганимизда, шифокорлар унинг ҳар иккала оёғи товон-тўпиги суякларини синдириб, қайта териб, операция қилишди. Шундан сўнг укам олти йил мобайнида шифокор назоратида бўлиб, махсус оёқ кийим билан юрди. Ҳозир ҳам кўп юролмайди, оғир юк кўтара олмайди. Хуллас, у болаликдан III гуруҳ ногирони. Бунинг устига 2000 ва 2001 йилларда ота-онамдан айрилди. Ҳозир оилада ёлғиз ўзи яшайди. Ҳеч қаерда ишламайди.

Сизлардан сўрамоқчи бўлганим шунки, укамни Бойсун туман мудофиа бўлими муқобил ҳарбий хизматга чакирмоқда. У болаликдан ногирон бўлса-да, муқобил ҳарбий хизмати ўташга мажбурми? Шу ҳақда маълумот беришларингизни илтимос қиламан.

Саидхамд ХОЛИҚОВ, Бойсун тумани, "Пасурхи" маҳалласи

Газетхоннинг саволига ҳуқуқшунос Саломат Ниёзова қуйидагича жавоб беради:

Амалдаги "Муқобил хизмат тўғрисида"ги Қонуннинг 10-моддасига мувофиқ "Фуқароларни муқобил хизматга чакирмоқ мuddатли хизмат чакирлаётганлар учун белгиланган тартибда амалга оширилади, бу ишни ташкил этиш ва ўтказиш вазифаси эса туман (шаҳар) чакирмоқ комиссиялари ва ҳокимиятлари зиммасига юклатилади".

Шуларга асосан қуйидагиларни қайд этиш керак: "Умумий ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида"ги Қонуннинг 17-моддасида чакирмоқ мuddатини кечиктириш ҳақида сўз боради. Унга мувофиқ, 1) фуқароларнинг оилавий шароити,

саломатлигининг ёмонлашгани муносабати билан ўқишни давом эттиришлари учун туман (шаҳар) чакирмоқ комиссиясининг қарорига биноан амалга оширилади. Қуйидаги чакирлувчиларнинг чакирмоқ мuddати оилавий шароитига кўра узайтирилади.

а) чакирлувчининг отаси ва онаси ёки улардан бири меҳнатга қобилиятсиз бўлиб, улар билан бирга ёки айри ҳолда истиқомат қилишдан қатъи назар, ўзларини боқиб олиш шарт бўлган бошқа меҳнатга қобилиятли ўғли бўлмаса (Ота-оналарнинг меҳнатига қобилиятсизлиги амалдаги қонунларга мувофиқ аниқланади);

б) чакирлувчининг меҳнатга қобилиятли онаси ёлғиз бўлиб, унинг 16 ёшга

гил усул деб эътироф этилган. Бирок мутахассисларнинг таъкидлашларига, агар қўлланилаётган инъекция таркиби бир меъёрга бўлмаса, маҳрум дахшатли қийноқлар асосида вафот этади.

Ҳозирги пайтда дунёда ўлим жазосини қўллашнинг асосан икки усули мавжуд бўлиб, уларнинг бири осиб ўлдириш бўлса, иккинчиси отиб ўлдириш ҳисобланади. Осиб ўлдириш амалиёти Буюк Британияда ушбу масала бўйича жиддий тадқиқотлар олиб борган махсус комиссия — ўлим жазоси бўйича қироллик комиссияси тавсияси асосида жорий этилган. Англияликлар томо-

нидан тавсия қилинган бундай ўлим жазоси чорасини қўллаш механизми қуйидагича амалга оширилади: бўйнига сиртқот ўтказилган маҳрумнинг оёғи тағдирга люк бирдан очилади ва у чуқурликка (бушиққа) тушиб кетади. Бу ҳолда ўлим ҳодисаси бўйин умуртқасининг сурилиши ва орқа миёнини эзиллиши натижасида вужудга келади. Бундай сурилиш маҳрумнинг шу захоти ҳушини йўқотишига олиб келади, шунинг учун ҳам англияликлар қатл этишнинг бундай усулини "енгил усул" деб билишади.

Шу ўринда таъкидлаш лозимки, ўқотар қуролларнинг пайдо бўлиши билан отиш йўли билан ўлим жазосига маҳрум қилиш кенг тус олди. Қатл этишнинг бундай усулининг бир неча ўнаб қўриқилари мавжуд. Хусусан қатл

Jahon tajribasi

етишда ижрочи маҳрумнинг бошига тўсатдан (қўтилмаганда) отишни ҳам қатл қилишнинг енгил усули деб ҳисоблашади. Бошга ўқ отилганда маҳрумнинг жисмоний ўлими тезроқ амалга ошади, яъни бунда ҳам маҳрум ҳушини шу захоти йўқотади.

Дунёнинг бир қатор мамлакатларида ўлим жазоси махсус муассасаларда — отиш қамқонларида амалга оширилади. Бирок Ливия, Покистон, Эрон, Нигерия каби 20 та давлатда жиноятчиларни оммавий, яъни омма олдига қатл этилади. Шундай бўлса-да, ақсарият мамлакатларда ўлим жазоси омма қўздан ҳоли равишда амалга оширилади.

Ўлим жазосини ижро этиш жараёнида иштирок этувчи шахслар ҳақида гапирадиган бўлсак, Америка Қўшма Штатларида мажбурият жазоси ижро этишда қамқонга бошлиғи ва врач билан бирга айблов вакиллари, айрим жойларда судьялар, адвокатлар, маҳрумнинг қариндошлари ва дўстлари иштирок этиши мумкин. Айрим давлатларда ўлим жазоси ижро қилиниб бўлиши билан қамқонга эшикларидан мажбурият жазосини ижроси баённомасининг нусхаси осиб қўйилади.

Хулоса сифатида айтганда бўлсак, ўлим жазоси қорихий мамлакатларда турлича қўлланилади. Кейинги пайтларда ушбу жазо турини қўллаш амалиёти тобора қисқариб бормоқда. Бу дунё қонунчилигида амалга оширилаётган ислохотлар натижасидир.

Акмал БУРХОНОВ, магистр

Унинг ҳақида маълумот беришларингизни илтимос қиламан.

